

КОГНИТИВНО-ДІЯЛЬНІСНИЙ КОМПОНЕНТ ЯК ПІДСТРУКТУРА КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ МАЙБУТНІХ СУДНОВОДІЇВ

УДК: 371.15+374.32+656.052

Смирнов С.В.

У статті розглянуто актуальну проблему формування конкурентоздатності майбутніх судноводіїв. Дано визначення досліджуваного феномену, представлена його структура, охарактеризовані його компоненти. Більш детально висвітлена сутність та змістове наповнення когнітивно-діяльнісного компоненту, його значущість у контексті формування конкурентоздатності майбутніх судноводіїв при працевлаштуванні на світовому ринку праці.

Ключові слова: конкуренція, конкурентоздатність, компонентна структура, когнітивно-діяльнісний компонент, майбутній судноводій.

КОГНИТИВНО-ДЕЯТЕЛЬНОСТНЫЙ КОМПОНЕНТ КАК ПОДСТРУКТУРА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ БУДУЩИХ СУДОВОДИТЕЛЕЙ

Смирнов С.В.

В статье рассмотрена актуальная проблема формирования конкурентоспособности будущих судоводителей. Дано определение исследуемому феномену, представлена его структура, охарактеризованы его компоненты. Более подробно освещена сущность и содержательное наполнение когнитивно-деятельностного компонента, его значимость в контексте формирования конкурентоспособности будущих судоводителей на мировом рынке труда.

Ключевые слова: конкуренция, конкурентоспособность, компонентная структура, когнитивно-деятельностный компонент, будущий судоводитель.

KOGNITIVNO-DEYATEL'NOSTNYY OF KOMPONENT AS FINE-TUNING OF COMPETITIVENESS OF FUTURE NAVIGATORS

Smirnov S.V.

The issue of the day of forming of competitiveness of future navigators is considered in the article. Determination of the probed phenomenon is given, his structure is presented. Essence and rich in content filling of cognitive-deyatel' active component, his meaningfulness, is in more detail lighted up in forming of competitiveness of future navigators.

Key words: competition, competitiveness, component structure, cognitive and active nostnyy component, of future navigator.

Постановка проблеми. У контексті соціально-економічних змін, що відбуваються в Україні, проблема формування конкурентоздатних фахівців набуває актуальності. Означена проблема особливо стосується підготовки майбутніх судноводіїв. Кардинальні зміни, які відбулися у морському

вітчизняному торговельному флоті в 90-х роках, спонукали українських моряків до виходу на міжнародний ринок праці і необхідністю активно співпрацювати з іноземними кріюінговими компаніями. Треба відзначити, що на світовому ринку праці серед судноводіїв різних країн існує висока конкуренція. Тому перед морськими вищими стоїть завдання підготувати таких випускників, які зможуть при працевлаштуванні на гідному рівні конкурувати як з фахівцями різних країн світу, так і з вітчизняними судноводіями, які мають певний досвід. Успішне вирішення означеного завдання потребує високої кваліфікації судноводіїв, вміння адаптуватися: до соціального середовища, до гармонійної взаємодії з членами команди, до матеріально-технічного оснащення судна, до середовища свого проживання під час багатомісячних рейсів, до частішої зміни екологічних, природних умов, тощо; глибокої когнітивно-операційної підготовки; а також оволодіння необхідними професійно значущими якостями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування конкурентоздатних фахівців стала предметом дослідження порівняно недавно, але з кожним роком набуває визначеної динаміки і розповсюджується на різні наукові напрями. Треба відзначити, що до певного періоду пріоритетними були дослідження проблеми конкурентоздатності в області економіки. Так, серед економістів означеною проблемою займалися: С. Брю, А. Курно, А. Маршалл, Д. Мілль, А. Сміт, Ф. А. фон Хайек та ін.

Психологічні механізми професійної підготовки студентів вузів розкриті в теоріях особистості, діяльності А. Асмолова, Г. Балла, Г. Костюка, В. Давидова, І. Іг'ясова, Є. Клімова, О. Коваль'ова, О. Леонт'єва, Р. Немова, С. Рубінштейна, П. Самойленка, Н. Талізінної та ін. А безпосередньо означеною проблемою займалися Л. Котікова, А. Гусева, Г. Максимов, Л. Мітіна, А. Кураков та ін.

Відносно педагогічного напрямку дослідження проблеми підготовки конкурентоздатного фахівця у вітчизняній і науковій літературі ближнього зарубіжжя слід підкреслити, що вивчається вона порівняно недавно, що пов'язано з переходом економіки пострадянських республік на ринкові стосунки. Цей факт послужив поштовхом в зміні свідомості особистоті і сприяв розвитку таких якостей, як заповзятливість, конкурентоспроможність, відчуття відповідальності власника і так далі. Серед педагогічних досліджень, присвячених означеній проблемі, праці Н. Абабілової, В. Андрєєва, О. Ангеловського, В. Бондар, Т. Дзюби, Л. Карамушки, Н. Колобкової та ін.

Мета статті. Обґрунтувати актуальність формування конкурентоздатності майбутніх судноводіїв та охарактеризувати компоненту структуру означеного феномену та представити змістову насиченість когнітивно-діяльнісного компоненту.

Виклад основного матеріалу. У радянські часи до поняття «конкурентоздатність особистості» відносилися з негативним підтекстом і пов'язували його з такою якістю, як кар'єризм, заснований на досягненні мети будь-якими засобами. В даний час сучасним науковим співтовариством долаються недоліки «біологізаторського» трактування конкурентоздатності, коли в сфері означеного феномену домінують такі слова, як: «боротьба», «протиріччя», «суперництво», «протистояння», «перемога за будь-яку ціну», «виживання за рахунок інших» і так далі.

З психологічної точки зору, означений конструкт є одна з основних форм організації міжособистісної взаємодії, яка характерна досягненням

індивідуальних або групових цілей і інтересів індивідами або групами в умовах протидії з іншими індивідами або групами, що добиваються тих же цілей і інтересів [4].

На думку В. Шаповалова, конкурентоздатність представляє собою соціально орієнтовану систему здібностей, властивостей і якостей особистості, що характеризує її потенційні можливості в досягненні успіху (у навчанні, професійній і внепрофесійній життєдіяльності), визначає адекватну індивідуальну поведінку в умовах, що динамічно змінюються, забезпечує внутрішню впевненість в собі, гармонію з собою і навколишнім світом, визначає адекватну індивідуальну поведінку в умовах, що динамічно змінюються, забезпечує внутрішню впевненість в собі, гармонію з собою і навколишнім світом [4].

На наш погляд, конкурентоздатність майбутнього судноводія є складне динамічне утворення, що характеризує високий рівень кваліфікації фахівця, сукупність професійних знань, умінь і навичок, серед яких і вміння: адаптуватися у різному соціокультурному середовищі, презентувати себе на світовому ринку праці; а також особистісні якості: володіння лідерським потенціалом, конфліктоусталеністю, впевненістю в успіху конкурентного суспільства.

В якості структурних компонентів досліджуваного конструкту ми виділяємо: адаптивний, когнітивно-діяльнісний і особистісно-регулятивний.

Роль адаптивного компоненту безсумнівно дуже важлива у формуванні в майбутніх судноводіїв досліджуваного конструкту. Тому що, як вже наголошувалося, особливістю підготовки конкурентоздатного випускника-судноводія є його орієнтованість не стільки на вітчизняний ринок праці, скільки на міжнародний, де існує значне розходження менталітетів різних націй, культур, віросповідань, які треба капітану та його помічникам мати на увазі у своїй повсякденній роботі, бути добре обізнаними з означеними особливостями членів екіпажу і чітко вміти вирішувати проблеми, які можуть виникнути, а також вміти чітко і своєчасно регулювати негаразди у міжособистісних стосунках. Ігнорування цього може привести до непорозуміння як у професійних справах довготривалих рейсів, так і виникнення міжособистісних конфліктів. Крім того, судноводії повинні вміти швидко адаптуватися до швидкої зміни кліматичних, природних умов. Вміти пристосуватися до ефективного виконання своїх службових обов'язків, незалежно де вони знаходяться – у тропіках чи на півночі. Тому вміння адаптуватися як до різного роду соціокультурного середовища (багатонаціональний склад: екіпажу, керівництва компаній, перевіряючих структур в міжнародних морських портах тощо), так і активно впливати на середовище, його освоєння і пристосування до себе, має велике значення у формуванні досліджуваного конструкту. В той же час цей процес має бути пов'язаний з корекцією власних настанов і стереотипів поведінки.

В якості наступного компонента конкурентоздатності майбутнього судноводія ми розглядаємо наявність когнітивно-діяльного.

Як відомо, когніція (від лат. *cognitio*) означає – знання, пізнання, а когнітивний – відповідний когніції або знаннєвий, пізнавальний [філософський словник, с. 214]. Це передбачає освоєння певною системою знань і умінь з опанування орієнтовної основи розумової діяльності. Основним

критерієм когнітивного компоненту виступає обізнаність, яка характеризує рівень знанняєвої підготовки фахівця, яка виявляється в професійній діяльності.

Серед професійних знань, якими повинен оволодіти майбутній конкурентоздатний судноводій, наступні:

- знання і вміння з планування і проведення переходу судна і визначення його місця розташування;
- знання і практичні навички користування морськими навігаційними картами і посібниками, такими як: лоції, таблиці приливів, сповіщення мореходам, навігаційні запобігання, які передаються за допомогою радіо, і інформація про встановлені шляхів руху суднів;
- знання принципів магнітних і гіро- компасів;
- знання систем управління рульовим приводом, експлуатаційних процедур і переходу з ручного на автоматичне управління і назад;
- знання змісту, вживання і цілей Міжнародних правил попередження зіткнень судів на морі 1972 р. з поправками;
- знання принципів несення ходової навігаційної вахти; ефективних процедур роботи вахти на ходовому містку;
- знання технічних прийомів лоцманського приведення наосліп (за приборами);
- знання принципів управління ресурсами містка, включаючи: розподіл, призначення і пріоритет ресурсів; ефективне спілкування; оцінка обстановки і роль керівника; здобуття і підтримка знання ситуацій;
- знання фундаментальних основ радіолокатора і засобів автоматичної радіолокаційної прокладки (САРП);
- знання з маневрування і управління судном;
- знання з обробки, розміщення і кріплення вантажу.

Окрім вищеперелічених знань, майбутньому судноводієві необхідно на високому рівні володіти англійською мовою, яка, як відомо, є мовою міжнародного спілкування. Належне знання англійської мови дозволяє члену командного складу використовувати навігаційні карти, посібники, розуміти метеорологічну інформацію і повідомлення відносно безпеки судна і його експлуатації, підтримувати зв'язок з іншими судами, береговими станціями і центрами, а також виконувати обов'язки особи командного складу в екіпажі, які розмовляють на різних мовах, включаючи здатність використовувати і розуміти стандартні фрази для спілкування на морі.

Діяльнісна складова зазначеного компоненту конкурентоздатності передбачає освоєння курсантами професійних умінь, навичок, прийомів за допомогою активної практичної підготовки, яка сприяє засвоєнню засобів професійної діяльності компетентного судноводія. Означена підструктура компоненту, що розглядається, може бути оцінена за критерієм «умілість», під якою ми розуміємо міру компетентності у вживанні отриманих знань і встановлення зв'язків, спираючись на які, вдається здійснити професійну діяльність за допомогою вживання своїх знань.

До професійних умінь і навичок майбутнього судноводія відносяться: - використання встановлених шляхів відповідно до загальних положень про встановлення шляхів руху суднів;

- використання інформації навігаційного устаткування для несення ходової вахти;

- уміння використовувати небесні тіла для визначення місця розташування судна, а також уміння визначати місце розташування судна за допомогою: берегових орієнтирів; засобів навігаційного обгороджування, включаючи маяки, знаки і буї; здійснювати обчислення з врахуванням вітру, приливів, течій і передбачуваної швидкості;

- уміння з використання електронних систем визначення місцеположення судна з використанням радіонавігаційних засобів; уміння працювати з різного роду устаткування (ехолотами, гіро- і магнітними компасами).

Проте, крім вищеперерахованих професійних знань, умінь, навичок майбутній конкурентоздатний судноводій повинен уміти самостійно презентувати себе на ринку праці. Вміти використати електронні системи визначення місцезнаходження судна з використанням радіонавігаційних засобів; вміння працювати з різного роду обладнанням (ехолотами, гіро- та магнітними компасами).

Як відомо, самопрезентація – це процес подання себе відносно соціально і культурно прийнятних способів дії і поведінки [1, с.219]. Р. Аркін (Arkin, 1981) і А.Шутц (Schutz, 1972) розглядають означений термін як поведінкову реалізацію мотивації досягнення або уникнення невдач. Можна зробити висновок, що самопрезентація – це вміння управляти враженням про себе. Безумовно, для майбутнього фахівця дуже важливо опанувати вміннями зі стратегій та технік самопрезентації. При влаштуванні на роботу в міжнародні круїнгові компанії грамотне їх використання дасть позитивний результат. Суть означених стратегій полягає в тому, щоб молодий фахівець міг створити про себе, як про професіонала, позитивний погляд та перевершити інших кандидатів і бути обраним на посаду, на яку претендує цей морський офіцер.

Крім того, майбутньому судноводієві необхідне уміння з врегулювання конфліктів, які можуть виникнути, особливо в період тривалих рейсів. Уміння адекватно оцінити ситуацію, в якій може виникнути конфлікт, проаналізувати і спрогнозувати чинники, що впливають на його виникнення, опанувати стратегією швидкого реагування на нього і вирішення. Як показує практика, в багатьох катастрофах винна не стільки техніка, скільки особистісний фактор. Неадекватність виконання свого професійного обов'язку, невміння запобігти виникненню конфліктних ситуацій часто приводить до катастрофічних наслідків на морі, тому майбутньому судноводієві необхідно володіти навичками своєї конструктивної поведінки в конфліктних ситуаціях, а також навичками орієнтації команди на конструктивну взаємодію, навичками посередництва, навичками орієнтації команди на конструктивний вплив, а також навичками посередництва.

Нами було проведено ранжирування серед курсантів першого курсу, випускників, молодих фахівців з визначення значущості виділених нами компонентів в формуванні конкурентоздатності майбутніх судноводів: адаптивного, когнітивно-діяльнісного і особистісно-регулятивного. Аналіз результатів ранжування показав, що 77% реципієнтів на перше місце поставили саме когнітивно-діяльнісний компонент.

Висновки. Таким чином, опанування широкого спектру професійних знань, умінь і навичків дає можливість майбутньому судноводієві бути упевненим в контексті своєї змістово-операційної компетентності. Однак, не можна у професійній підготовці курсантів ігнорувати адаптаційний та особистісно-регулятивний компоненти конкурентоздатності, які в своїй сукупності з когнітивно-діяльнісним дають змогу майбутньому судноводієві бути конкурентоздатним фахівцем, виграти суперництво з іноземними та вітчизняними претендентами і успішно працевлаштуватися на міжнародному ринку.

Література

1. Большой толковый психологический словарь. Т. 1; пер. с англ. /Ребер Артур. – ООО «Изд-во АСТ», 2003. – 592 с.
2. Словарь практического психолога / Сост. С.Ю. Головин. – Минск : Харвест. - 1998. - С. 230.
3. Философский энциклопедический словарь. – М. : ИНФРА. – М., 2000. – 576 с.
4. Шаповалов В. И. Конкурентоспособность специалиста / В. И. Шаповалов // Высшее образование в России. – 2005. – № 10. – С. 96-101.

***Abstract.** In the context of social and economic changes, the problem of competitive specialists becomes problem of today.*

Therefore, the maritime universities are challenged to prepare such specialists who can compete at decent level with experts around the world.

Shaping of competitive specialists has been the subject of research recently, but every year gets dynamics and distributed to various scientific fields.

Relatively pedagogical research problems of training competitive specialist in domestic and foreign scientific literature should be emphasized that it studied recently.

The purpose of the article. To prove the relevance of forming competitiveness of future navigators and describe the component structure appointed phenomenon and introduce semantic richness cognitive-activity component.

In our view, the competitiveness of future navigators is a complex dynamic entity that describes the high level of specialists qualification, set of professional knowledge and skills, including the ability to adapt to different socio-cultural environment, present themselves in the global labour market, personal qualities.

As the structural components of the studied construct we distinguish adaptive, cognitive-activity and personal-regulatory.

The role of adaptive component is very important in shaping the future navigators who investigates the construct. Because the future competitive specialists focus on domestic and international market, where there is a significant difference mentalities of different nations, cultures and religions.

Cognition involves the development of a system of knowledge and skills by mastering indicative framework for intellectual activity. The main criterion

for cognitive component serves awareness that characterizes the level of training of specialist.

Activity-component of the specified component of competitiveness involves the development of skills, techniques by practical training, that promotes mastering activity of the navigator.

Thus, acquiring a wide range of professional knowledge and skills enables future navigators to be assured in the context of their content and operational competence.

РОЛЬ ИНДИВИДУАЛЬНОГО ТВОРЧЕСКОГО ЗАДАНИЯ В ЛИЧНОСТНОМ И ПРОФЕССИОНАЛЬНОМ СТАНОВЛЕНИИ СТУДЕНТОВ

УДК 159.477.7

Поспелова І.Д.

З урахуванням сучасних наукових підходів до проблеми формування особистості професіонала запропоновано можливі форми вдосконалення даного процесу. Представлено досвід використання індивідуального творчого завдання в курсі «Історії психології» для активізації саморозвитку студентів. Обґрунтовано, як алгоритм історико-критичного аналізу рівня сформованості і розвитку психологічної наукової школи, призводить до реалізації вимог, які відповідають певним освітньо-кваліфікаційним характеристикам та освітньо-професійним програмам.

Ключові слова: *особистість, індивідуальне творче завдання, історико-критичний аналіз, наукова-психологічна школа, фактори навчання і розвитку.*

С учетом современных научных подходов к проблеме формирования личности профессионала предлагаются возможные формы совершенствования данного процесса. Представлен опыт использования индивидуального творческого задания в курсе «История психологии» для активизации саморазвития студентов. Обосновано как алгоритм историко-критического анализа уровня сформированности и развития психологической научной школы приводит к реализации требований, которые соответствуют определенным образовательно-квалификационным характеристикам и образовательно-профессиональным программам.

Ключевые слова: *личность, индивидуальное творческое задание, историко-критический анализ, научная психологическая школа, факторы обучения и развития.*

The article examines the role of education in personal and professional development of young people. It is proposed to use the individual creative task to enhance self-development of students in the course «History of Psychology». Algorithm historical - critical analysis of the level of formation and development of psychological science school brings to the